

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

R. P. Ioannis Azorii Lorcitani, Societatis Iesv Presbyteri Theologi, Institvtiones Morales

In Qvibus Vnivers[a]e Qvaestiones ad Conscientiam recte aut prauè
factorum pertinentes, breuiter tractantur

Azor, Juan

Coloniae Agrippinae, 1616

36. De stipulatione seruorum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14007

mandatum est ad extraneum, iustum vero ad seruum. Item mandatum contrahitur verbis, *rogo, volo, mando, l. 1. ff. mandat.* Iustum vero verbis, *inbeo, impero.* Vnde mandataris sponte obligationem suscipit, seruus necessitate, hoc est, domini imperio cogente. *Gloss. l. in l. 1. ff. Quod iussu.*

Duodecimo quaeritur, Quando nam dominus teneatur actione, Quod iussu? Respondeo, teneri in multis casibus: vt si serui chirographo subscripterit, *l. 1. ff. Quod iussu.* Hoc locum habet, quando contrahitur cum seruo nomine, vel contemplatione domini: secus si amicitia, vel contemplatione serui id fiat. *l. Si pupilli. §. sed si ego. ff. de Negor. gest.* si ratum habuerit, quod seruus eius gessit, *l. 1. citata.* Si pupillus dominus iusserit, non tenetur hac actione, nisi auctore tutore iusserit, *l. 1. ff. Quod iussu.* Si curator minoris, furiosus, prodigi iusserit, datur hæc actio. Item, si usufructuarius, vel is qui bona fide seruum habet, iusserit, locum habet hæc actio. *Ibidem.* An dominus iustum reuocare queat, antequam sit cum seruo contractum? Potest, quemadmodum si mandasset, posse reuocare mandatum ante contractum, *l. 1. ff. Quod iussu.*

Quid si iussu meo contractum sit cum alieno seruo, eumque postea redemerim? Non datur actio, Quod iussu, quia ab initio inutilis fuit, & euentu non confirmatur, *l. si tutoris. ff. Quod iussu.* Quid idem si iussu eius, qui administrationi rerum ciuitatis præpositus est, cum seruo ciuitatis contractum fuerit? Agi potest, eum eo actione, Quod iussu, *l. si iussu. ff. Quod iussu.* Si dominus pecuniam mutuum acceperit, vel contractus principaliter per seipsum iusserit suo seruo pecuniam numerari, non habet contra eum locum actio quod iussu, *l. si dominus. ff. Quod iussu.* Item si vnus ex seruis domini iussu contrahi cõco, is solus tenebitur: sed si duo iusserint, eum quouis in solidum agi potest, quia similes sunt duobus mandantibus, qui tenentur in solidum, sicut & fideiussores plures, *l. Creditor. §. Duobus. ff. mandat. & Insti. de fideiussor. §. Si plures.*

Decimotertio quaeritur, Quando aliquid contractum cum seruo, in rem domini versem tenetur? In l. 3. §. *In rem. ff. De in rem verso.* habetur: si seruus mutuos nummos acceperit, vt frumentum compararet ad familiam alendam, vel vestimenta ad eam vestendam. Si prius in peculium verit pecuniam, quam mutuum accepit, & postea in rem domini conuertit, huiusmodi actio contra dominum datur. Item si seruus ita consumpsit, vt rem dominus meliorem haberet, aut non deteriori, *l. in rem si accepit pecuniam mutuum. vt sa. alerit. & visitaret secundum consuetudinem domini, id est, usque ad eum modum, quem dominus ei præstare consueuerat.* Si ædem vero Domini exornauit rectoris, & quibusdam aliis, quæ magis ad voluptatem, quam ad utilitatem spectant, non videtur in rem domini versum, nec debet ex eo onerari dominus, quod ipse facturus non esset: at paritane dominus debet creditorem hoc auferre sine domus suæ detrimento, ne cogendus sit dominus vendere domum, vt quanti pretiosior facta est, id præstet, *l. 3. §. Si in rem. ff. De in rem verso.* Item si seruus mutuos nummos à me, aliis eos crediderit, tenetur dominus de in rem verso, quod nomen debito is ei acquisitum sit. *Ibidem.* Item si mutuos seruus mutuos, domino emittenti ad luxuriam materiam, inguentis forte, vel si quid ad delicias, vel ad turpes sumptus subministravit: neque eandem spectamus, an bono domini accesserit, quod consumptum est, sed in negotium domini. *Ibidem.* Quid si frumentum comparauit seruus ad alendam familiam, & in horreo domini repositum, & hoc perierit, vel corruptum est, vel arsit? Nihilominus est in rem domini versum. *Ibidem.* Idem iuris est, si seruus domino necessarium seruum emerit, usque deceaserit, vel iustitiam fulserit, eaq; ruerit. *Ibidem.*

Quid idem si seruus accepit quasi in rem domini vertere, nec verit, & creditorem decepit? Non videtur in rem domini versum, nec tenetur dominus: nec credulitas creditoris domino obest, vel calliditas serui noceret. *l.*

Quid tamen si is seruus, qui solutus erat, accipiens vertere in rem domini? Non nocet dominus si alia mente seruus accepit, aut si cum hac mente accepisset, postea alio verit. Curiosus igitur debet esse creditor, quo veritatur. *Ita in l. 3. citata, §. In rem ad finem.*

Si quaeras, Quid dicendum, si seruus res non necessarias domino emerit, veluti seruus? Respondeo dari actionem de in rem verso, quatenus seruorum veterum pretium faciat, cum si necessarias emerit, in solidum, quanto venissent, tenetur, *l. si res. ff. de in rem verso.*

Insuper si odores & vuguenta seruus emerit, & ad funus domini erogauerit, in rem domini vertisse dicitur seruus, *l. Et iteo. §. Illud. ff. De in rem verso.*

Seruus in rem domini mutuat pecuniam, sine culpa eam perdidit, nihilominus cum domino potest agi, de in rem verso. *l. seruus. ff. de in rem verso:* quemadmodum si procurator in negotia domini impensurus pecuniam mutuat, sine culpa amisisset. Si Titii seruum putans, qui erat Sempronii, dederit mutuum pecuniam quis, ne occideretur seruus, vel vt aleret, aut veltiret, versa in rem Sempronii videtur. *l. Si pupilli. §. Si Titii. ff. de negot. gestis.*

C A P. XXXVI.

De stipulatione seruorum.

Libro 41. titulus 3. ordine est de stipulatione seruorum, vt Lex iure ipso sciri possit quid, quando & quomodo domino seruus acquiratur. Vnde, qui etiam apud Christianos serui sunt, vt Æthiopes, & Turca, vel Saraceni bello iusto capti, aut erepti, aut ex ancillis nati. Ideo dicendum mihi de stipulatione seruorum, hoc est, Quid, Quando, & Quomodo seruus pacificando, vel stipulando domino acquiratur.

Primo quaeritur, An seruus, qui dicitur mancipium, aliquid suum habeat. Sotus lib. 4. de iustitia, q. 2. art. 2. conclus. 3. censet, mancipia Christianorum iure belli capta, aliquid suum consentiam habere, videlicet id, quod sibi donatum acceperunt, vel hereditatio iure; vel ex lucro licito comparauerunt, quoniam, inquit, huiusmodi seruis non est ita restringenda, vt hoc denegetur huiusmodi seruis. *Ita vero qui seipos vendiderunt, quicquid acquirunt, domino suo acquirunt, non sibi.* Tandem addit: De horum omnium iudicio Iurisprudētibus deferendum est. Post Sotum quidam Theologi iuniores cum eo conueniunt, quod attinet ad seruos bello captos: quantum vero ad seruos emptos, sentiunt eos sibi acquirere, quæ ad victum & vestitum pertinent, immo cætera, quæ primo vsu consumuntur: alia vero domino acquirere, nimirum bona immobilia, & femouentia, & mobilia quæ vsu statim non pereunt, & quicquid ex suis operis, & quotidiano labore lucrantur.

Alii vero cum his consentiunt in eo, quod spectat ad seruos iure belli seruitutem redactos. Quod autem attinet ad emptos, distinguunt, si se vendiderint, & omnia iura sua, & quicquid in posterum acquisierint, nihil suum habere queunt. Si vero tantum se & operas suas vendiderint, domino acquirunt, quicquid ex suis operis lucrifecerint: sibi vero, quicquid acquisierint legato, testamento, donatione, vel iure hereditario, vel iure honesto, immo etiam quicquid post expletas operas, quas domino debent, labore suo & industria comparauerint. Mihi quidem ista minime probantur: nam cum leges, quæ de hac re iure civili constitutæ sunt, iustæ fuerint, videntur leuissimum conscientiam locum habere: quare iuxta earum præscriptum iudicandum existimo.

In primis igitur si dominus cum seruo pacifatur, vt singulis annis, mensibus, hebdomadis, vel diebus ipsi certum quid ex suis operis soluat, reliquum sibi retineat & seruet: tum quod seruus vtra id, quod cum domino pactus est, ex suis operis lucratus fuerit, vt suū habeat: quoniam quamuis inter dominum & seruum civilis aliqua obligatio non subsistat; subsistit tamen naturalis, quæ

secundum conscientiam fidem teruo datam dominus teruare, & im plere naturali iure compellitur. Idem iuris est, si dominus expresse, vel tacite seruo aliquid donet, & velit vt tanquam suum habeat: vel si cum seruo conuenerit, vt id quod certo modo & ratione adquisierit, sibi habeat vt suum.

Secundo dicendum mihi videtur, seruum siue iure belli captum, siue emptum, nihil suum habere. Vnde Caius Iurifconsultus in l. Acquiritur, ff. De Acquiren. re. domin. sic ait: Acquiritur nobis non solum per nosmetipsos, sed etiam per seruos, in quibus usumfructum habemus. Item per homines liberos, & seruos alios, quos bona fide possidemus. Igitur quod seruis nostri ex traditione nascuntur, siue quod stipulantur, siue ex qualibet alia causa acquirant, id nobis acquirunt: I. se enim, qui in potestate alicuius est, nihil suum habere potest: id. q. si haeres institutus, nisi nostro iussu adire hereditatem non potest: at si institutus nobis adierit, hereditas nobis acquiritur. perinde, atque si nos ipsi haeres instituti essemus. Et his conuenienter legatum scilicet, nobis per eundem acquiritur.

Non solum autem proprietate per eos, quos in potestate habemus, acquirunt nobis, sed etiam possessio: cuius scimus, enim rei possessionem adepti fuerint, id nos possidere videmur. Vnde etiam per eorum longam possessionem dominium nobis acquirunt. De his autem seruis, in quibus tantum usumfructum habemus: ita placuit, vt qui quid ex re nostra, & ex opere suis acquirant, vt nobis acquiratur. Si quid vero, extra eas causas persecuti sunt, id ad dominum proprietate pertinet. Itaque, si is haeres institutus sit, legatum vero quid, aut donatum ei fuerit, non mihi, sed domino proprietate acquirunt. Idem placet de eo, qui ad usumfructum bona fide possidet, siue liber sit, siue seruus alienus. Quod enim placuit, de usufructuario, idem probatur etiam de bona fide possessore. Itaque quod extra duas istas causas acquirunt, id vel ad ipsum pertinet, si liber est: vel ad dominum eius, si seruus est. Bone fidei possessor cum usufructu seruum, quia dominus eo modo fit, ex omnibus causis, per eum simpliciter acquirere potest. V usufructuario vero usufructu seruum non potest: primum, quia non possidet, sed habet ius utentis & fruendi: deinde quoniam scit seruum, alienum esse. Hactenus ille in l. Liberos. §. vlt. ff. De capiti. dimini. dicitur: Seruile caput nullum ius habet, & ideo nec mihi potest. Nullum ius, inquit, videlicet civile. In l. Inter. c. d. ff. de conditionib. & demonst. Vlpianus: Seruus, inquit, mortis affimilatur. Et in l. Seruitutem ff. De reg. iur. Idem Vlpianus ait: Seruitutem mortali uti fere comparamus. Vbi Glossa: Si quis, inquit, sit seruus, pro mortuo habetur: nam testamentum facere nos potest, nec esse testis, vel iudex, vel arbiter. l. Si filius. §. l. Qui testamentum, §. Seruus ff. de Testam. c. l. Quoniam, C. De Testam. l. Parui. §. In seruum ff. de Recept. urbit. l. Cuius prator, ff. de Iudiciis. Item in l. In personam ff. de reg. iur. habetur: In personam seruilem nulla est obligatio, nisi iura civilis. In l. obligati, ff. de action. §. oblig. Iteus ex contractibus non obligatur, videlicet civiliter. In l. Cum seruis ff. de reg. iuris. Caius ait: Cum serute nulla actio est. In l. Quod attinet, ff. de reg. iur. Vlpianus dicit: Quod attinet ad ius civile, serui pro nullis habentur, non tamen ex iure naturali, quia quod ad ius naturale attinet, omnes homines aequales sunt. Pro nullis habentur, quia apud Iurifconsultos serui dicuntur non habere caput, hoc est non habere statum, tribum, familiam, & ciuitatem: & proinde nequeunt puniri capitis diminutione maxima, media, aut minima. Maxima est, qua libertas, ciuitas, & familia amittitur: media, qua ciuitas quidem amittitur, sed retinetur libertas: minima, cum libertas & ciuitas retinetur, sed mittitur, siue amittitur familia. l. vltima ff. de cap. dimini. §. Infr. de cap. dimini. §. Maxima. In l. Nec seruis ff. de pecul. dicitur: Nec seruis quicquam debere potest, nec seruo potest deberi. Sed cum eo seruone aduertitur, factum magis monstramus quam ad ius civile referimus. Itaque quod seruo debetur, ab extraneo dominus recte petet: quod seruis ipse debet, eo nomine in peculium, & si quid in dote domini versum est, in dominum actio datur. In l. Naturaliter ff. de condit. indeb. sic legimus: Naturaliter etiam seruis obligatur, & ideo si quis nomine eius soluat, vel ipse manumissus, (vt Pomponius scribit) ex peculio, cuius liberam aduocinstrationem habebat, repeti non poterit: & ob id, & fiduciariorum pro

seruo acceptus tenetur, & pignus pro eo datum tenabitur.

Si queras, Quid leges, & iura intelligant, cum dicunt, seruum naturaliter obligari alteri, & obligare alium sibi, civiliter non ite: Respondeo, seruum in iudicio, nec habere actionem contra alium, nec ab alio conueniri posse, verbi gratia, Caio seruo Titij mutuum, & eum ad dedit ex peculio, non potest etiam manumissus Caio in iudicio vocare, quamuis ipse Caio iure naturali debeat redere mutuum, quod accepit. Item Caius postea restituit seruo Titij nummos, quos mutuos accepit, iure naturali nequit Caius repetere, quia soluit, quod debuit. Rursus dedit mihi mutuum pecuniam seruus Titij ex peculio, postea ei manumisso, solui, liberor iure naturali, licet contra me si non soluerem, nullam actionem civilem haberet. In l. serui ff. de actio. §. oblig. dicitur: Serui ex delictis quidem obligantur. Et si manumittantur, obligati remanent. Ex contractibus autem, civiliter quidem non obligantur, sed naturaliter obligantur, & obligant. Denique, si seruo, qui mutuum mihi pecuniam dederat, manumisso soluiam, liberor. Sic ibi. Similiter dedi mutuum pecuniam seruo Titij, accepi fideiussorem Caio pro ipso seruo: civiliter quidem contra seruum Titij agere non possum, at possum contra Caio, qui se, vt fideiussorem mihi obligauit. Acceperitidem pignus mihi datum, possum agere civiliter actione pignoris, quamuis civilem actionem in seruum non habeam. Et hoc est quod habetur, in l. Naturaliter supra citata ff. de condit. indeb. Hinc est, vt in l. seruis ff. de alimen. legat. constitutum sit: Seruos ad custodiam templi reliquerat, scilicet quidam, & si ab herede legauerat sua verba: Peto, fidei, tua committit, vt des, ac praefos in memoria mea in pedesque meas, quos ad curam templi reliqui, singulis mensura cibaria, & annua vestimenta certa: Quis si est, cum tempus nondum esset exstructum, vt cum ex die mortis, an vero ex eo tempore quo templum explicitum fuerit, percipere serui legatum debeant: Respondit, officio Iudicis, heredes compellendum seruis relicta praestare, donec templum exstructum. Vbi Glossa recte annotat, dicitur est officio Iudicis non iure actionis, scilicet, quia desset persona, qua agere non possit, ita Glossa. At quia haeres naturaliter legauit seruis debebat alimenta, officio Iudicis cogi poterat ad alimenta seruis praestanda. Vnde nec ena quamuis inter seruum & dominum actio civilis non potest, potest tamen seruis Iudicis officium implorare, vt dominus eius ius & vestitum naturali iure debitu praebere cogatur: potest iude, & seruis idem Iudicis officium requirere, quo praehabatur dominus cum dote, & asper, & latu, contra ratione tractare.

Secundo quartum, Quid sit dicendum, quando Titius donat, vel legat Sicho seruo Caij, aliquid, ea conditione, vt sit ipse, non domini, vt id seruo acquiratur, an domino? Quidam iuniores Theologi dixerunt, acquiri Sicho seruo, non Caio domino, quia donatum, vel relictum est a Titio, vt esset seruo, non domino. Id probant a gumeto a simili, quia si quis donet aliquid si iofamilias ea conditione, vt sit filii, & pater non habeat in eo usumfructum, acquiritur filiofamilias, nec patri acquiritur vsusfructus: ergo seruo acquiritur, quod ei ab aliquo donatur ea conditione, vt sit eius, non domini.

Sed mihi in hoc re videtur distinguendum. Aut enim Caius dominus consentit, vt Sicho seruus tanquam suum habeat, quod ei datur, ac donatur, & tunc acquiritur seruo, non quidem voluntate Titij, qui donauit, vel legauit: sed consensu ipsius Caij domini: Aut in eo Caius non consentit, tunc inuile est donum, vel legatum, quia viciotum. Neque enim Titius trausulit dominium in seruum, nec in dominum: non in seruum, quia donauit, vel legauit contemplatione illius, qui tamen capax non erat, non in dominum, quia vicit Titius ne domino acquirere ut, quare sequitur, vt dominium eius, quod est ita seruo donatum vel legatum, vel penes Titium donatorem manserit, vel penes eius heredes. Secus est de filiofamilias, qui secundum leges & iura potest habere peculium aduentitium, in quo pater eius vsusfructum non habet, vt si ea conditione ab extraneo aliquid accipiat.

Quid si Titius reliquerit Stichum seruo Caij centum abfolute & simpliciter? Respondeo, tunc illa centum ad Caij dominum pertinere, quoniam dominus sibi per seruum acquirit, & seruus, quatenus in seruitute permanet, & non adest domini consensus, nihil sibi, sed domino acquirit.

Obijciat, si seruus nihil suum habere queat, nunquam poterit seipsum redimere? Respondeo, Non sequi, quia aliud est, si donaueris aliquid seruo, ut sibi habeat ut suum, aliud, si donaueris, ut se redimat. Si primo modo donaueris, domino acquiritur, non seruo; si secundo modo, non acquiritur domino, quia non donat simpliciter seruo, ut sibi acquirat, sed ut seipsum redimat. Quæstio est, An seruus possit suis nummis redimi? Ratio dubitandi est, quia seruus nummos, vel aliquid suum, ut iam supra diximus, habere non potest. Respondeo posse suis nummis seruum redimi: ut habetur in l. 1. qui, ff. de Manumissio. vbi sic est: *Comitentiibus oculis credendum est suis nummis eum redemptum, cum non nummis eius, qui rediit, comparatur.*

Si roges, Quot modis seruus seipsum redimere queat? Respondeo, multis modis seruum se posse redimere; primo ex suo, quando dominus ei concedit aliquid, ut habeat tanquam suum.

Secundo, ex aliena pecunia, ut puta si rogatu ipsius alius redimat, vel si ipse seruus ab aliquo pecuniam donatam accipiat ea conditione, ut redimat.

Tertio si alius inter viuos, vel testamento sponte sua aliquid relinquat heredi suo, vel legatario libero ea conditione, ut seruum Titij Stichum redimat. Cum autem hoc modo seruus redimatur, non datur ei pecunia, sed domino, à quo seruus emittitur, ut fiat liber.

Quarto modo potest seruus se redimere nummis ab alio acceptis ea conditione, ut eos illi postea restituat manumissus, & liber esse deus.

Quinto, in l. 1. qui, ff. de Manumissionib. ita legitur, *Sicut ex peculio quod ad venditorem pertinet, sius ex aduenitio lucro, siue etiam amici beneficio, vel liberalitate, vel prorogante eo, vel re promittente, vel se delegante, vel in se recipiente redemptus sit, credendum est suis nummis eum redemptum. Satis enim est, quod is qui emptorem suum nomen accommodauerit, nihil de suo impendit.* Sic ibi. Tunc igitur suis nummis dicitur redimi, quando accipit mutuos nummos ab aliquo, ut se redimat, & manumissus eos restituit ei, qui dedit mutuos, ut illis nummis alius eum redimat, vel ut ipse seruus seipsum redimat.

Tertio queritur, An ea que dantur seruo ad victum & vestitum, sibi seruus acquirat? Ratio dubitandi est, quia in his que statim vsu percunt, vsus à domino non distinguitur, at seruus que ad victum, & vestitum pertinent, vsu licito consumit, ergo eo ipso factus est dominus, videlicet consumptione, alioqui enim non iuste consumpsisset.

Deinde que ad victum, & vestitum spectant, alimenta sunt: sed alimenta iure naturali dominus seruo debet, ergo eo ipso quo præstat seruo, facit ea ipsius. Respondeo, seruum nec habere, nec posse acquirere aliquid suum, quatenus in seruitute permanet; nec consequens est, ut si seruus, que ad victum & vestitum accipit, iuste vsu ipso consumit, ea fecerit sua, quia consumit voluntate domini, nec alimenta, eo quod huic, vel illi debeantur, eo ipso transeunt in dominum eius, sed debeantur, & peruntur officio Iudicis, non vindicatione rei.

Quarto queritur, An si quid seruus ex his, que sibi datur ad victum, parsimonia detraxerit, illud acquirat? Respondeo, minime, nisi dominus ea conditione dederit, ut id faciat suum, seruus enim dominij aliter capax non est.

Quinto queritur, An seruus hereditarius paciscendo, vel stipulando, acquirat heredi futuro? Sciendum est, seruum hereditarium dici eum, quem testator, vna cum hereditate reliquit, interim dum is cet hereditas, cum herede non aduente. Verbi gratia, Titius habet seruum Stichum, decedit, & instituit heredem Caium, Stichus seruus Titij defuncti, dicitur seruus hereditarius toto eo tempore, quo Caius hereditatem non adit. De huiusmodi seruo

queritur, An paciscendo & stipulando acquirat. Causa hereditatis in l. seruus hereditarius ff. de stipulatione seruo. Paulus ait: *seruus hereditarius futuro heredi nominatim dari stipulatus, nihil agit, quia stipulationis tempore, heres dominus eius non fuit.* At contrarium videtur dicere Caius, in l. si exire, §. illud ff. eod. tit. vbi sic habet: *Illud quæsitum est, An heredi futuro seruus hereditarius stipulari possit? Proculus negauit, quia eo tempore extraneus est. Cassius respondit posse, quia qui postea heres extiterit, videtur ex mortuo tempore defuncto successisse. Quæ ratio eo argumento commendatur, quod heredi familia ex tempore mortis successa facta intelligitur, licet post aliquod tempus heres extiterit. Manifestum igitur est, serui stipulationem acquiri.* Et in l. seruus hereditarius ff. eod. tit. Seruus, inquit Modestinus, hereditarius, & heredi futuro, & heredi ante relictæ stipulatur. In his legibus Caius & Modestinus videtur esse contrarij Paulo. Sed eos conciliat Glossa in l. Si vnus, §. ult. ff. de pactis, ita distinguendo: *Aut seruus stipulatur, vel paciscitur nominatim heredi futuro, hoc est, expresso proprio nomine eius putatio, & tunc non valet stipulatio & hoc est, quod dixit Paulus: seruus hereditarius futuro heredi nominatim dari stipulatus non nihil agit: Aut stipulatur seruus expresso tantum nomine communi, seu appellativo heredis puta heredi futuro, & tunc vim habet stipulatio, & acquiri heredi futuro: & hoc est, quod statuerunt Caius & Modestinus. Aut stipulatio, nec proprio, nec communi heredis nomine expresso, sed in rem, puta in hereditatem, & tunc valet & firma stipulatio, & acquiri seruus ipsi hereditati, & eo ipso heredi futuro. Hanc Glossam communiter approbant Baldus, Angelus, Paulus, Iason in l. si vnus supra citata, qui etiam addunt, si seruus hereditarius stipuletur expresso nomine proprio, & appellativo simul, nullus esse momenti stipulationem, ut si Stichus paciscatur, aut stipuletur Caio heredi futuro. In præd. Gl. l. si vnus, §. ultimo, Paulus sic ait: *Seruus heredi post aditum, nominatim pacisci non potest, cum nondum dominus sit: sed si in rem pactum conuenitum factum sit, heredi acquiri potest.* Sic ibi.*

Vnde alia quæstio exoritur, si seruus hereditarius stipuletur expresso tantum communi nomine heredis futuri, vel in rem, hoc est, in hereditatem ipsam, cum tunc stipulatio valet; An ex die interpositæ stipulationis tempus solutionis cedat; An potius à die aditæ hereditatis? In l. si seruus hereditarius, ff. de stipulatione seruo, Venulcius Iuriconsultus respondit in hunc modum: *Si seruus hereditarius stipulatus sit, & fideiussores acceperit, post aditum futuri hereditatis, dubitatur utrum ex die interpositæ stipulationis tempus cedat, an ex aditæ hereditatis. Item si seruus eius qui apud hostes sit, fideiussores acceperit. Et Cassius excusabat tempus ex eo computandum, ex quo agi cum eis poterit, id est, ex quo adentur hereditas, aut postliminio dominus suus reuertetur. Sic ille Iuriconsultus.*

Sexto queritur, An per seruum hereditarium aliquid hereditatis possit acquiri? Verbi gratia, Titius reliquit seruum Stichum vna cum alijs seruis, & omnibus bonis suis Caio heredi, queritur utrum per seruum Stichum Caius acquirat alios seruos, & hereditatem ipsam? Respondeo, minime acquirere ante aditam hereditatem, l. 1. §. Veteris, ff. de acquirenda possessione, secus est, si seruus Stichus vna cum alijs seruis & bonis esset legatus, donatus, vel venditus: tunc enim per seruum Stichum alij serui, & bona acquiruntur statim Caio. Ratio diuersitatis, ut ait Glossa ibidem, est quia legatus, donatus, vel venditus Stichus statim fit Caij: at vero seruus hereditarius ante aditam hereditatem non est heredis. Vnde in l. Cum heredes, ff. de Acquir. poss. dicitur: *Cum heredes instituti sumus, adita hereditate omnia quidem iura ad nos transeunt.*

Septimo queritur, Cuiam seruus fructuarius paciscendo, aut stipulando acquirat, vsufructuario, an potius domino proprietatis? Seruus fructuarius se dicitur, in quo vsufructum habemus. De huiusmodi seruo habetur in l. Acquiritur, ff. de acquir. rer. domin. in hunc modum: *De his autem seruis, in quibus tantum vsufructum habemus, captauit, ut quicquid ex re nostra, vel operis sui acquirant, id ad domino*

acquiratur. Si quid vero extra eas causas persecuti sint, id ad dominum proprietatis pertinet. Itaque si is seruus hares institutus sit, legatumve quid sit, aut si donatum fuerit, non mihi, sed domino proprietatis acquiritur. Iuxta hanc legem intelliguntur, que habentur in l. Si usufructuarius, in l. seruum usufructuarius, & in l. 1. §. Si usufructuarius, ff. de stipul. seruo. Ac ea lex intelligi debet, vt Glossa annotauit, iuxta id quod habetur in l. si serui, & in l. Sed, & si quid ff. de usufructu, scilicet, si seruus hares institutus sit, vel legatum aut donatum acceperit, distinguendum est: Aut institutus est, aut legatum vel donatum acceperit gratia & contemplatione usufructuarii, & tunc ille acquirit: Aut gratia proprietarii, & acquirit proprietario: Aut gratia & contemplatione ipsiusmet serui, & tunc acquirit domino proprietatis, vt dicitur in l. acquiritur, supra citata.

Octauo queritur, Cuiam acquirat paciscendo vel stipulando liber homo, aut seruus alienus bona fide ab aliquo possessus? In l. acquiritur, vers. Idem placet ff. de acquire. ver. domin. sic habet Caius Iuriconsultus: Idem placet, de eo qui à nobis bona fide possidetur, siue liber sit, siue seruus alienus. Quod enim placet de usufructuario, idem probatur etiam de bona fide possessore. Itaque, quod extra duas istas causas acquiritur, id, vel ad ipsum pertinet, si liber est, vel ad dominum eius, si seruus est. Et in l. Liber homo ff. eod. tit. Liber homo, qui mihi bona fide seruit, id quod ex operis suis, aut ex re mea pertinet, ad me pertinere, sine dubio Aristote. ait. Quod vero quis ei donauerit, aut ex negotio gesto acquisierit, id ad ipsum pertinet. Sic ibi, Ex qua re etiam colligitur, huiusmodi liberum hominem sibi acquirere legatum, vel hereditatem, quamuis in hereditate aliqua eius opera sit, & licet testator eum instituerit gratia & contemplatione possidentis.

Nono queritur, An seruus quem dominus pro derelicto habet, domino acquirit, an sibi? In l. Quod seruus, ff. de stipul. seruo, sic habetur: Quod seruus stipulatus est, quem dominus pro derelicto habebat, nullus est momenti; quia qui pro derelicto rem habet, omnino à se reuocat; nec potest eius operis vii, quem in re ad se pertinere nolit.

Quid si huiusmodi seruus statim, atque pro derelicto habitus est; fuerit ab alio apprehensus? In eadem lege dicitur: Quod si ab alio apprehensus est, & stipulationem ei acquirere potest. nam & hæc genere quodam donatio est: Querens, an seruus, quem dominus pro derelicto habet, eo ipso fiat sui iuris, hoc est liber homo? Ratio dubitandi est, quia statim definit esse dominum, qui eum pro derelicto habet, ergo factus est sui iuris. Respondeo ex l. Pro derelicto: Pro derelicto rem à domino habitam, si sciamus posse nos acquirere: sed Proculus, non desinere eam rem domini esse, nisi ab alio possessa fuerit. Iulianus, desinere quidem dimittere esse, non fieri autem alterius nisi possessa fuerit. Et recte. Ergo seruus quem dominus pro derelicto habet, definit quidem eius esse, & proinde ei non acquirit; sed non statim fit liber: ac propterea non confestim sibi acquirit: ex quo fit, vt adhuc in seruitute manere possit, scilicet si alius sciens eum pro derelicto habitum à domino, statim apprehendat tanquam pro derelicto omittum, hæc n. ratione res pro derelicta à domino habita, occupantis fit propria. tunc enim, vt in l. Quod seruus, superius allegata dicitur, videtur esse quædam donatio domini, quando sciens rem pro derelicta haberi eam tanquam talem apprehendit. Tunc igitur seruus incipit acquirere ei, qui apprehendit ipsum. Hinc etiam fit, vt seruus, quem pro derelicto dominus habet, possit seipsum liberum efficere, nimirum si pro libero diu se gerat, videlicet per decennium, inter presentes, & per viginti inter absentes, ita vt à nullo alio apprehendatur. Sicut enim alius potest eum apprehendendo suum seruum facere; sic etiam ipsemet, cum videat se pro derelicto haberi, potest quasi seipsum apprehendendo liberum reddere, & tunc sibi acquirit.

Decimo queritur, Cui acquirat seruus dum est in fuga? In l. seruus meus, ff. de stipul. seruo, sic est: seruus meus cum apud suum esset, furi dari stipulatus est. Negat furi deberi Sabinius, hoc est, nulla actio furi acquiritur. Sed quæstio est, an tunc

acquirat domino, ita vt dominus actionem habeat ex stipulatione serui? Ex eadem lege colligitur, huiusmodi seruum si furi nominatim stipuletur, nec furi, nec domino acquirere. Non furi, quia eius seruus non est: non domino, quia eo tempore illi non seruit; & furi, non domino, nominatim stipulatus est. Quod si stipuletur simpliciter furi nomine non exprello, tunc domino acquirit.

Hinc colligitur, Quid sit dicendum de seruo, qui dum est in fuga, stipulatur. Nam si stipulatur exprello nomine eius, apud quem est, nec ei nec domino acquirit, est enim inutilis stipulatio: quod si stipuletur absolute & simpliciter nullo nomine exprello, tunc acquirit domino: quoniam eum dominus adhuc ciuilitate possidet, quamuis non naturaliter.

Vndecimo queritur, Cuiam acquirat seruus communis duorum vel trium? Seruus communis dicitur is, quem plures tanquam seruum in solidum possident, ita vt quisque eorum habeat liberum ius & facultatem vtendi operis eius: qui sic omnium est, non quasi singulorum totus, sed pro partibus vndique indiuisis, vt intellectu magis partes habeat, quam corpore. l. seruus communis, ff. de stipul. seruo. Talis igitur seruus si cuique stipuletur, vel quæq; alia ratione acquirat, omnibus pro parte, qua dominium in eo habent, acquirit, l. seruus communis, modo citata. Quid si nominatim vni ex dominis stipuletur, vel traditam rem recipiat, vt ei det? Respondeo, ei solum acquirere, cui nominatim stipulatus est, d. l. Seruus communis. Et idem iuris est, si non stipulatur nominatim vni domino, sed iussu vnius dominorum: tunc enim illi soli acquiritur, cuius iussu stipulatus est.

Duodecimo queritur, Cuiam acquirat seruus eius, qui ab hostibus captus est? Respondeo, l. 1. ff. de capti. & post. li. reuer. sic habet: Quod seruus eius, qui ab hostibus captus est, postea stipulatus est, aut si legatum sit seruo eius postquam ille ad hostes peruenit, hoc habebunt heredes eius, quia et si captiuitatis tempore decessisset, acquisitum foret heredi. Sic ibi, sensus legis est, vt explant Glossa ibidem: Quicquid acquirat seruus eius, qui est ab hostibus captus, à die quo captus est, si postea apud hostes discesserit, acquirit heredibus defuncti domini: quemadmodum si dominus decessisset, antequam seruus acquisisset. Ratio est, quia statim, vt dominus captus est ab hostibus, legis fictione decessisse creditur, si postea apud eos mortuus fuerit: vt colligitur, ex l. In bello, §. 1. & l. Bona, & l. Pater ff. de capti. & post. li. reuer. ff.

Decimotertio queritur, Cuiam acquirat is, qui dicitur in l. statu liber? Statu liber est, vt supra dixi, seruus, cui relicta est libertas in diem, vel sub conditione. l. 1. ff. de statu liber. dicitur: Statu liber est, qui statutam & destinatum in tempus, vel conditionem, habet libertatem. Sic ibi, Vnde donec, vel dies venerit, vel conditio extiterit, dicitur statu liber, & est seruus heredis, vt habetur in l. Statu liber, ff. de statutib. Quare sicut toto eo tempore medio, si delinqueret, potest hæres eum dare pro noxa: existente autem conditione, vel adueniente die fit liber: sic quicquid acquirat eodem tempore medio, acquirit heredi, cuius seruus est, non sibi, quia eo tempore sui iuris non est.

C A P. XXXVII.

De operis seruorum.

Libro 7. Pandectarum est titulus 7. de operis seruorum.

Primo queritur, Quid dicendum, cum Titius Caio legauit operas serui, an legatum eiusmodi debeatur Caio à die quo factum est, an à die quo serui operæ extiterint? Sicut si Titius promississet Caio partum futurum ancillæ suæ, non deberet illum, antequam partus existeret. Vnde in l. 1. ff. de operis seruo, dicitur: Opera in actu consistit, nec ante in rerum natura est, quam si is dies venit quo prestanda est: quemadmodum cum stipulamur, quod ex Aretusa nati erit.

Secundo queritur, An operæ serui legatæ censentur, cum quis legauit vsum fructum? Respondeo, legatæ in-